Edice latinsko-německo-českého slovníku z 15. století

(sign. AMB 115)

Kateřina Voleková

grant

- dvouletý projekt GAUK č. 272711 (2011–2012) „Edice latinsko-německo-českého slovníku z 15. století (sign. AMB 115)“
- v rkp. Archivu města Brna, sign. 115, fol. 467r–474v
- zapsán za lat. slovníkem *Catholicon*
- zkratkou *StčS* označován jako *SlovCath*
  (já: slovník Brněnský)

Jak vypadá?

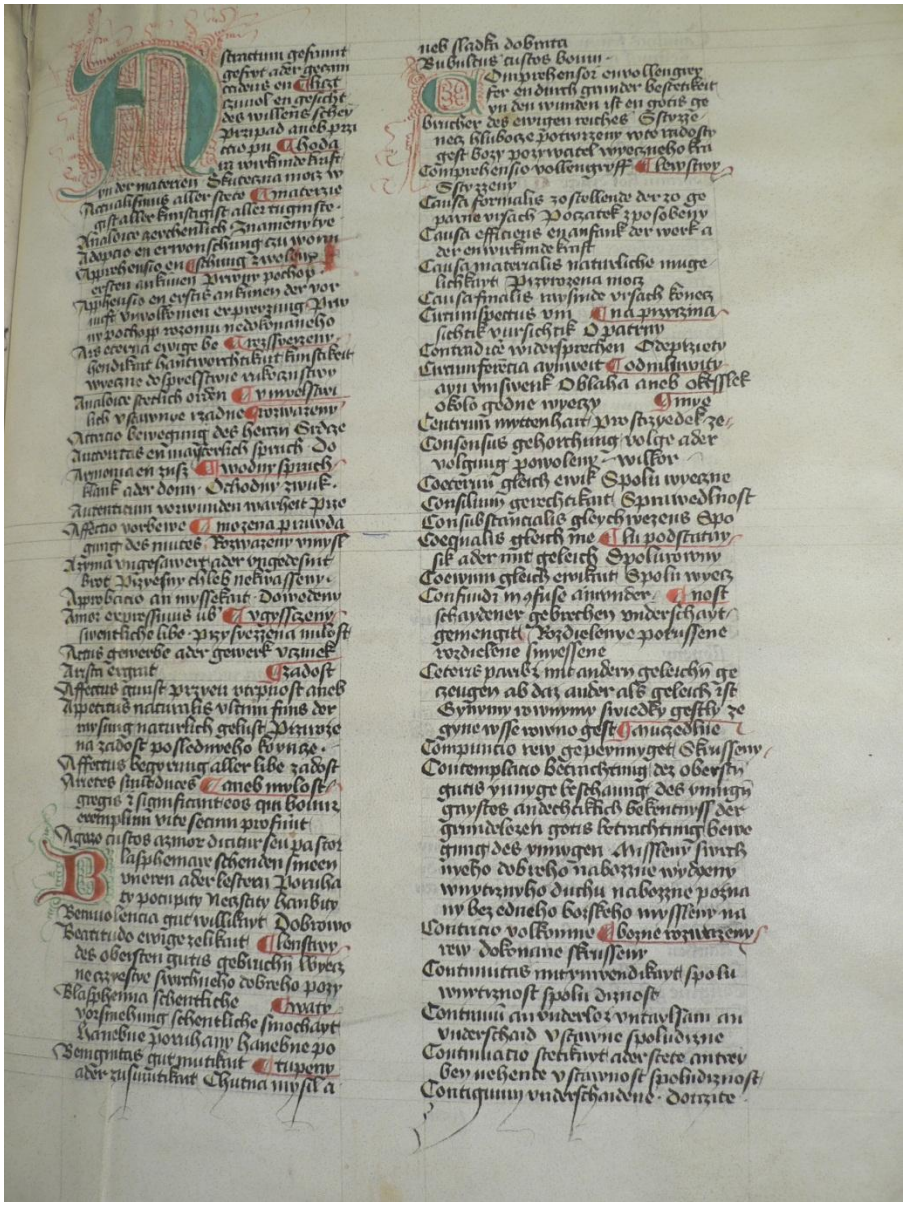

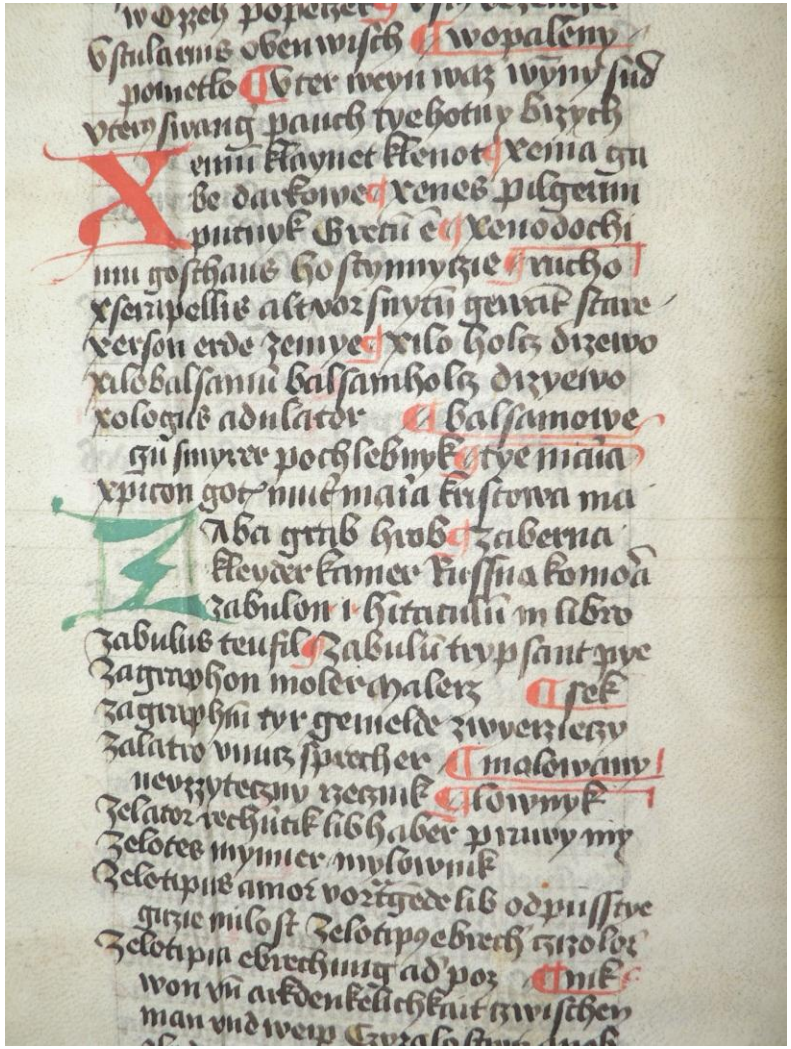

Proč toto dílo?

- disertace: česká lexikografie 15. století

- podobnost slovníku **Brněnského** s latinsko-českým slovníkem **Klementinským** (SlovKlem, diplomová práce) a latinsko-českým slovníkem **Ostřihomským** (SlovOstřS, grant OVJ ÚJČ)

Proč novou edici?

- edice Václava Hanky v *Zbírce nejdávnějších slovníků latinsko-českých* (1833), s. 174–179.

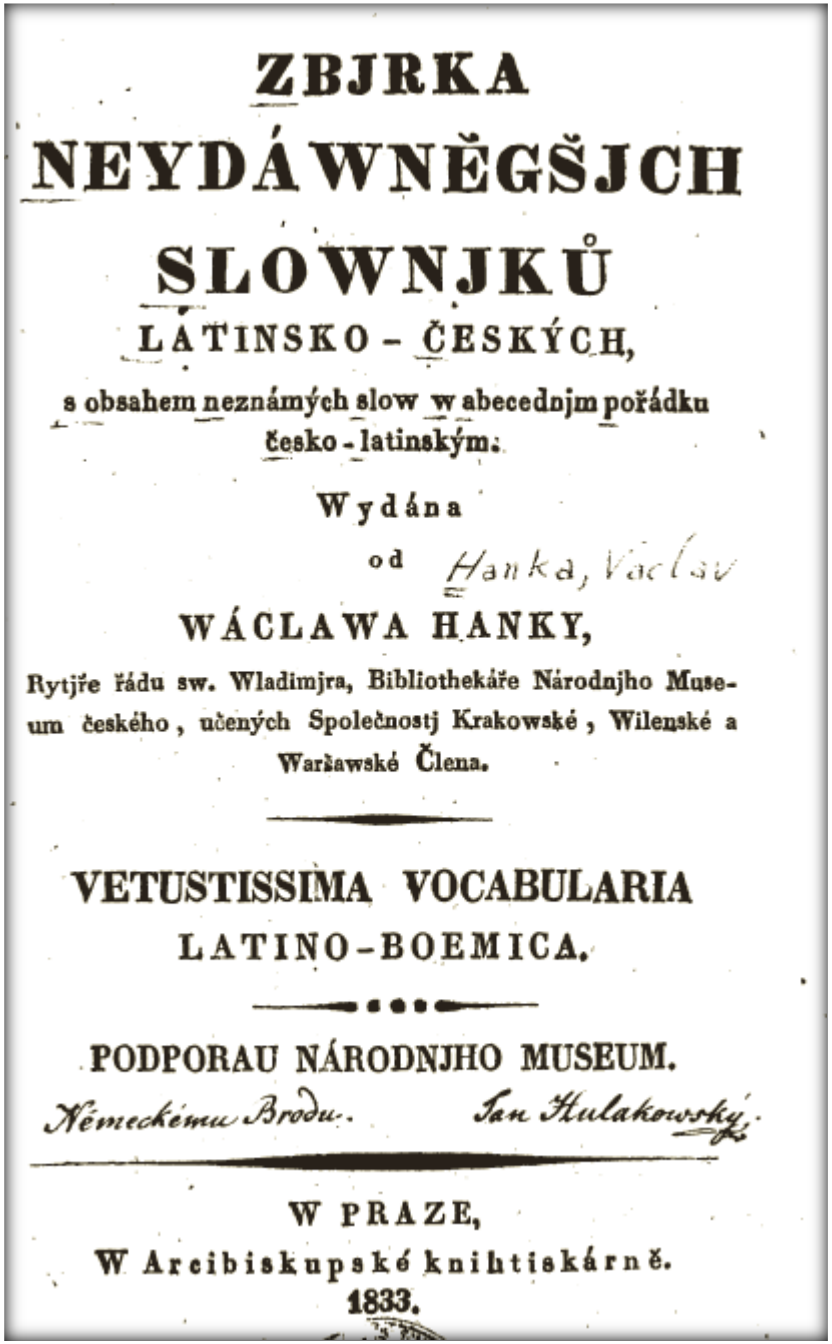

ZBJRKA
NEYDÁWNĚGŠJCH
SLOWNJKŮ
LATINSKO - ČESKÝCH,
s obsahem neznámých slow w abecednjm pořádku
česko - latinským.

Wydána
od Hanka, Václav
WÁCLAWA HANKY,
Rytjře řádu sw. Wladimjra, Bibliothekáře Národnjho Museum českého, učených Společnostj Krakowské, Wilenské a Waršawské Člena.

VETUSTISSIMA VOCABULARIA
LATINO-BOEMICA.

PODPORAU NÁRODNJHO MUSEUM.
Německému Brodu. Jan Hulakowský.

W PRAZE,
W Arcibiskupské knihtiskárně.
1833.

Hankova edice

- výběrová (cca. 20 % hesel), německé výrazy uváděny výjimečně
- tiskové a editorské chyby (např. *zabema* m. *zaberna* s. 179)
- editorské přídavky: *lucanus (a lucus) lužnak inde Vorster podlužnaczy*

L.
lucanus (a lucus) lužnak inde Vorster podlužnaczy

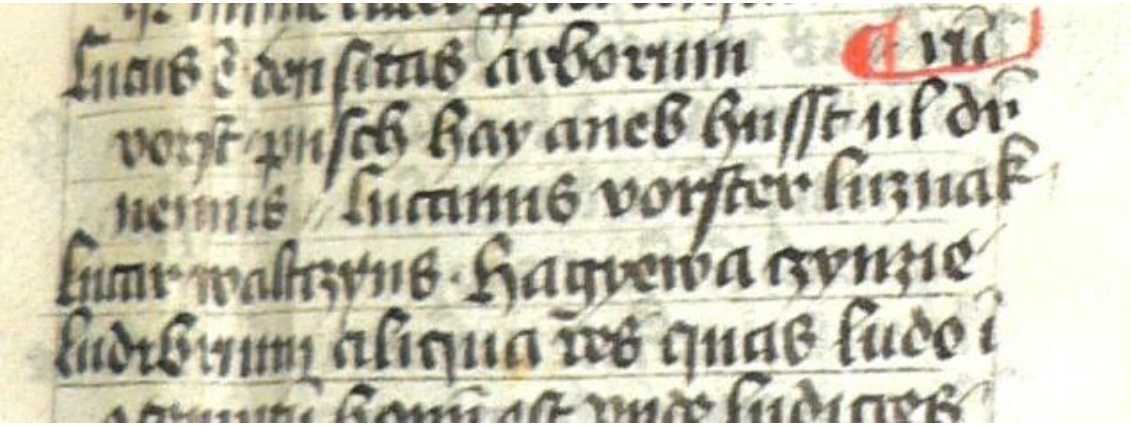

SlovCath v GbSlov a StčS

- Gebauerova excerpce: z Hankovy edice

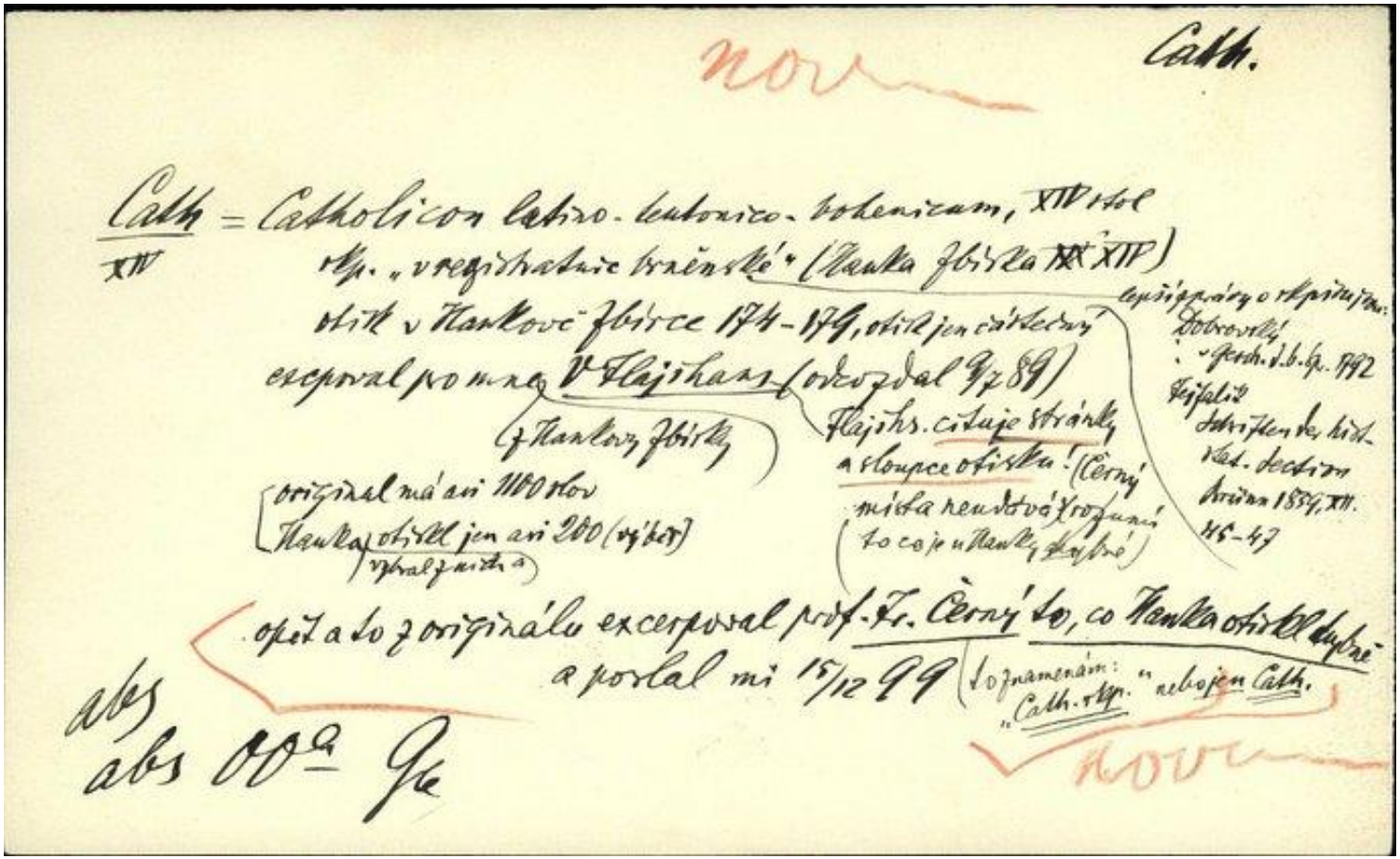

Co víme o SlovCath?

- Alexius Habrich poslal opis Dobrovskému (2. pol. 18. století)
- Dobrovský, *Geschichte der Böhmischen Sprache und Literatur* (1792: 129–130):

  „die Abstrakta und Kunstwörter sind meistens buchstäblich-knechtisch überfesst, z.B. superstitio, nastorna“
- Jungmann, *Historie literatury české* (1849: 27):

  „odtažená a umělecká slovce literně tu přeložená, nebo nesrozumitedlná nebo jen opsaná“

Co víme o SlovCath z dosavadního bádání?

- V. Flajšhans (1926: XIII):

  k latinsko-německému slovníku je „tu a tam“ připojen český překlad německého výkladu; „velmi neumělý, často se z neznalosti ani překladu neodvážil“

- B. Ryba (1951: 121):

  SlovCath shodný s SlovOstřS, jiný opis téže latinsko-německé předlohy, doplněný týmiž českými překlady

- A. Gregor (1968): datace: po 1424

Předmluva k rkp.

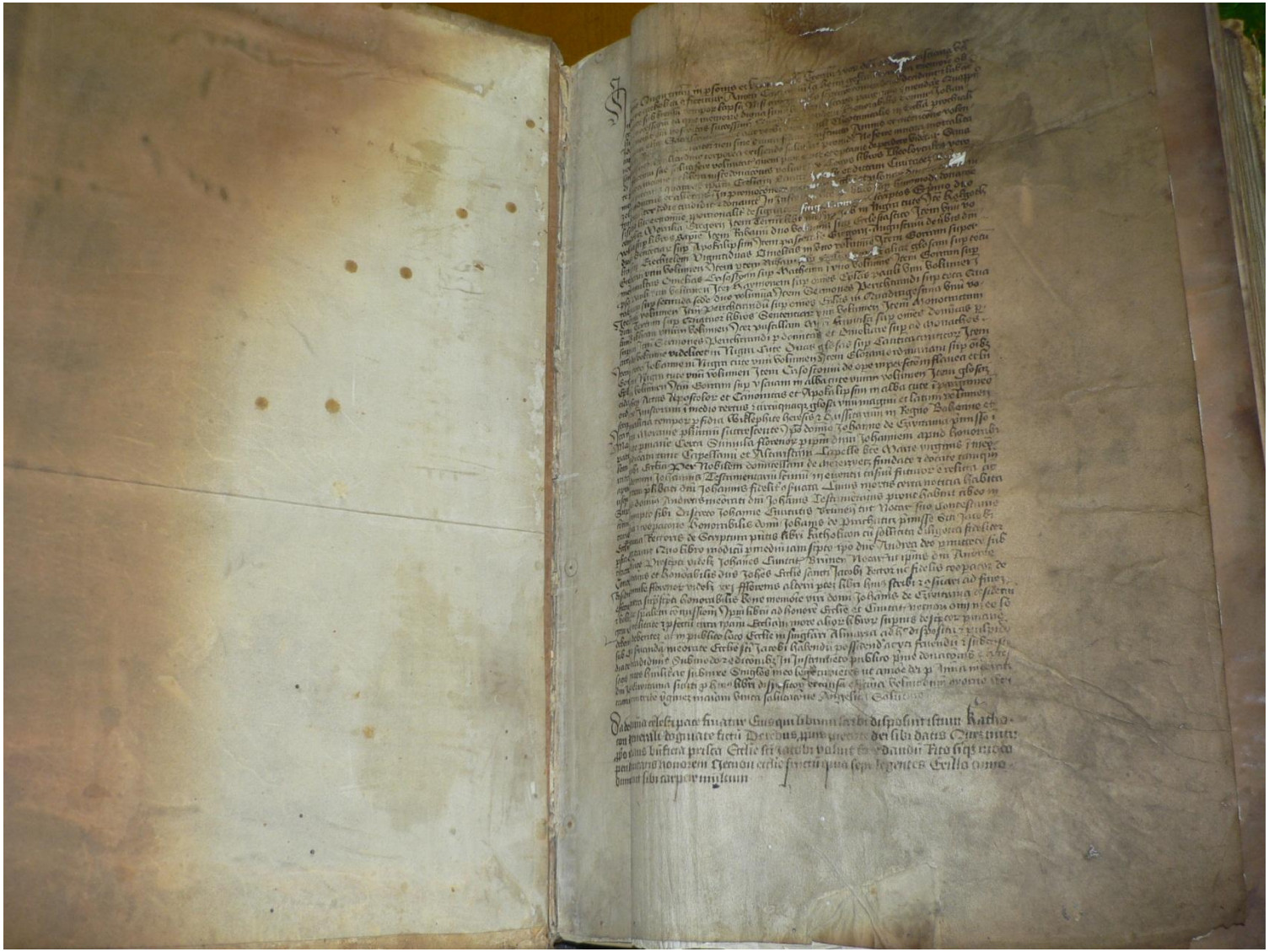

Moje poznatky o SlovCath

- předloha:

  lat.-něm.- čes. slovníky:

  1.filosoficko-teologický slovník *Abstractum* (hesla *Abstractum – Severitas*)

  2.jmenný alfabetář *Abba* (hesla *Superstes – Zonolarius*)

  – nejpodobnější jsou lat.-něm. slovníky v rkp. VKOL M II 18: (*Abba, Avis, Abbreviare, Abstractum*)

- řetěz 12 teologických termínů:

Sensus, betrauchtung, vnd wirt den geformyrt imaginacio, in den gedancken, vnd ervorschet cogitacio, dy snelle eynpildung…

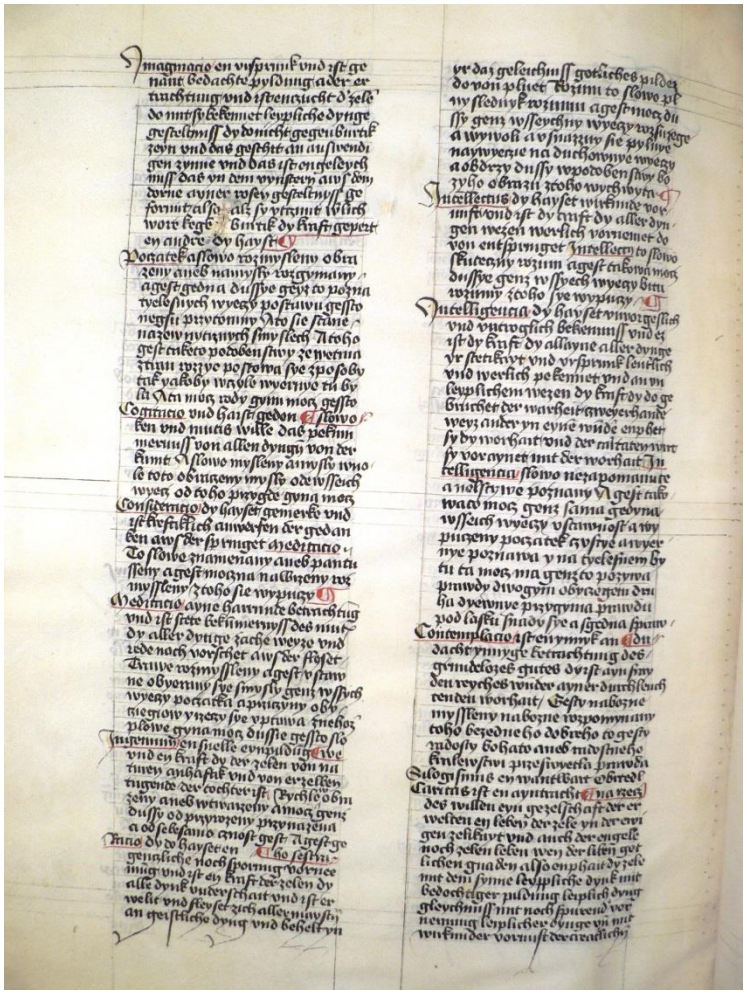

Sensus, rozpomínaní, a potom bude formována imaginacio, v tom myšlení. A uptá sě cogitacio, rychlé obrazení aneb tváření…

srov. Pseudo-Augustinus, *De spiritu et anima:* *Sensus itaque parit imaginationem, imaginatio cogitationem…*

Srovnání SlovCath a SlovOstřS

- společná předloha
  - lexikální dialektismy moravské
    - sufix –*isko: hlavnisko*, *zelenisko*
- liší se:
  - SlovOstřS: rozkolísaný pravopis, hláskoslovné dialektismy
  - SlovCath: ustálený pravopis s něm. prvky (*tcz = [č]*), změna *ie > í*

Srovnání SlovCath a SlovOstřS

– vlastní překlady: *tkadlo, obohumluvě* SlovOstřS

– SlovCath: *tkadlcovna, drasléřský*

textrinum webhaus, ***tkadlcovna****, to jest dóm* SlovCath *textrinum tkadlcové, id est domus* SlovOstřS

tornus výstružný nuož SlovOstřS

tornus dre messer, výstružný nuož, ***drasléřské dláto*** SlovCath

adj. ***drasléřský*** < **drasléř* ‚soustružník, osoba pracující se soustružnickým nožem‘ < *drechsel*, příp. *drechsler*, ‚soustružník‘ (srov. *tornus dregsel* DiefGlos, *tornator drachsl* SlovVodň)

Srovnání SlovCath a SlovOstřS

- emendace poškozených míst

  Thorax plate ader prust zalb ***lest*** *aneb prsná mast* SlovCath
  Torax pláty, ***list*** *vel prsná mast* SlovOstřS

  Vibex břieza ***roztřiesající*** SlovOstřS
  Vibex ruk, straife ader pirke břieza SlovCath
  Vibrans schotende ***roztřesujícé*** SlovCath

  Torridus, -da, -dum dorre SlovOstřS
  Torticium ***vrúcí*** (*StčS: v rucě*) *točené vel pletenice* SlovOstřS
  Torridus, -da, -dum dorre ader gezenget ***vrúcí*** SlovCath
  Torticium gewunden licht točené aneb pletenicě SlovCath

Hapax legomena v SlovCath

- adj. ***prvobytný***

  Vis apprehensiva erst einwonunde kraft provobytná moc SlovCath

  (srov. *prvohlas, prvojmě, prvoklat* Klaret; *prvobrada, prvočin, prvodrže* SlovOstřS; *prvořěč* SlovKlem)

  apprehensio…první pochop rozomu nedokonaného SlovCath

  provobytná moc ‚schopnost prvotního chápání, poznávání‘

Hapax legomena v SlovCath

- adj. ***mateří***

  Passio predicamenti der materien leidung von wirkunde kraft mateří trpení od činící moci SlovCath

  << *mateřie* ‚látka, předmět‘ << lat. *materia*

  homonymní k adj. *mateří* ‚mateřský‘ < *máti, mateře* f. ‚matka‘

- Děkuji za pozornost!